

DISKUSIJA O REFORMI SVEUČILIŠTA

NIKŠA ALLEGRETTI

Počašćen sam pozivom da sudjelujem u ovoj diskusiji o reformi Sveučilišta. Na žalost, Rektor je spriječen da prisustvuje, pa ću ja pokušati u kratkim crtama da vam dam glavne linije i glavne okosnice reforme. Reforma Sveučilišta i reforma visokoškolske izobrazbe nije neki naš specifikum. Poznato vam je da se u čitavom svijetu traže putovi za reformu i unapređenje sveučilišne izobrazbe i da su ti putovi odraz zbivanja u čitavom društvu. Tako treba da se shvati i naša reforma Sveučilišta.*

Reforma polazi od nekih osnovnih, tako reći nediskutabilnih pretpostavaka a to su: jedinstvo znanstvenog i nastavnog rada na Sveučilištu i shvaćanje Sveučilišta kao zajednice nastavnika i studenata. Da se osigura provođenje jedinstvenog znanstvenog i nastavnog rada, zamišlja se osnivanje sveučilišnih odjela. Mnogo je sveučilišta u svijetu koja te odjele već imaju. Odjeli bi bili uglavnom monodisciplinski i ujedinjavali bi učenjake istog ili srodnih profila. Svrha odjela je da pruži svoje znanstvene i nastavne »usluge« gdje god na Sveučilištu to uredba. Mnoga razvijena sveučilišta u svijetu koja imaju razvijene odjele nastoje danas da stvore i nešto analogno našim fakultetima. Mi već imamo razvijene samoupravne fakultete i visoke škole, te smo u stanju da stvorimo odjele kao superstrukture, tako da možemo funkcije i jednih i drugih povezati na sveučilišnom nivou. Prema predloženoj reformi treba da razlikujemo specifične funkcije pojedinih samoupravnih jedinica (fakulteta) i opće sveučilišne funkcije. Pod specifičnom funkcijom podrazumijevamo izobrazbu stručnjaka određenog profila kao što radi svaki fakultet. Pod općom funkcijom podrazumijevamo znanstveni rad i odgoj učenjaka što je dobrim dijelom vezano uz poznavanje i produbljivanje više graničnih znanstvenih disciplina. Dakle, radi se o funkciji koju pojedini od fakulteta ne mogu izvršiti ili o funkciji koja je vezana uz više fakulteta. Upravo zbog toga predložena reforma Sveučilišta zamišljena je tako da ne dira postojeće sveučilišne strukture, niti postojeće sveučilišne institucije, već da ih na drugoj razini integrira. Mržim da bi time pojačali i one postojeće funkcije sveučilišnih samoupravnih jedinica. Prema tome, odjeli bi sjedinjavali učenjake-istraživače istog profila, i time bi

* Diskusija o reformi Sveučilišta održana je na Fakultetu političkih nauka, (ožujka 1969. godine).

sigurno brže došlo do unapređenja dotične znanstvene discipline. Dosašnjim razvojem fakulteti su išli divergentno, pa su se razvijali kao mala sveučilišta. Oni su razvijali (ili su mislili da razvijaju) u svom krilu, ne samo svoje znanstvene discipline, već i one koje imaju svoj domicil na nekom drugom fakultetu, a bez povezanosti s tim fakultetom. Stvaranjem odjela i sjedinjavanjem svih nastavnika (učenjaka) istog profila u jednom odjelu, pomoglo bi se unapređenju jedne znanstvene discipline na svim fakultetima. Osim toga Sveučilište je mjesto gdje se stječu sve znanstvene discipline i samo tu je moguće povezati različite znanosti da se dobije mogućnost obrazovanja mladih učenjaka i u interdisciplinarnom smislu. Pet tačaka danih u Rektorovom pismu predstavljaju okosnicu reforme. Tih pet tačaka pokazuju ujedno i ključne probleme koje valja riješiti da bi postigli ili se približili onome što smo u početku istaknuli kao nediskutabilne pretpostavke.

SINIŠA TRIVA

Poziv, koji mi je bio upućen da učestvujem na ovom panelu, rezultat je sugestije rektora Supeka, njegove želje za fair-pleyem. On je, naime, u vrijeme kada se diskutiralo o tome da li da se poziv za ovaj panel prihvati ili ne, u meni kao predstavniku Pravnog fakulteta, s obzirom na određene razgovore koji su vođeni na nivou sveučilišnih organa, vidio u izvjesnoj mjeri nosioca jedne opozicione tendencije u odnosu na njegove koncepcije, pa je vjerojatno smatrao da je ovakav auditorij, koji voli polemiku, prikladan za to da se pred njim suprotstave dva različita stava i da se tako omogućiti diskutantima da tragaju za sintezama koje bi mogle biti korisne za sve nas. Zaista se možda i moglo stvoriti takav dojam o uzajamnom odnosu ideja koje je zastupao prof. Supek i ideja koje sam ja izlagao na jednoj sjednici Sveučilišnog savjeta. No, u međuvremenu su »snijegovi okopnili« i mi smo imali prilike da u nekoliko kontakata koji su nakon toga slijedili, otupimo naše mačeve; da utvrdimo kako među nama nema antagonističkih ideja; da se mi u prvi čas samo nismo do kraja razumjeli o načinu ostvarenja ciljeva koji su nam zajednički. To neće, mislim, bitno smanjiti draž ove diskusije u kojoj ćete vi nakon ovog učestvovati, ali će meni u toj mjeri otežati situaciju što neću moći opravdati do kraja razloge zbog kojih ste me pozvali da u panelu učestvujem.

Mi smo imali prilike da u tim našim dosadašnjim razgovorima zauzmemo određeni stav o jednom dokumentu našega rektora, koji je prethodio materijalima koje ste vi dobili kao bazu za današnji sastanak. Današnji dokumenat, koji se zove »Reforma sveučilišta«, unekoliko nosi na sebi tragove naših naknadnih uzajamnih kontakata i rušenja izvjesnih zaoštrnih uglova. Izgledalo nam je, u prvi mah, da koncepti na kojima rektor gradi svoju viziju o reformi sveučilišta imaju u vidu dvije vrste udruživanja na ovoj platformi, postavljajući ih jednu nasuprot drugoj

ili fakulteti ili Sveučilište; nemoguće je da jedni opstanu pored drugoga; treba se opredijeliti za onu organizacionu formu, za onaj sadržaj koji je po prirodi stvari nosilac naprednih tendencija. Mi smo – prije svega – pružili određeni otpor i kazali: Ne vidimo razloga zbog koga bi se ove dvije vrijednosti morale kontraponirati. Naprotiv, fakulteti i sveučilište treba da egzistiraju u ovoj našoj strukturi i da pronalaze određene formule na kojima će jedanput u jednom obliku, drugi put u drugom u najvećem stepenu ostvariti ono što je naš zajednički cilj. Prof. Supek danas u svom dokumentu kaže da je neophodno poći od današnjeg stanja; da je potrebno postići bolje znanstveno i nastavno jedinstvo; da je potrebno osigurati kreativne sposobnosti studenata racionalnijom i vrsnijom mrežom predavanja i vježbi; potpuniji i postdiplomski studij; jedinstvene kriterije u izboru nastavnika i adekvatnije samoupravljanje. Sve su to ciljevi koji su i naši ciljevi. Mi nismo nikada zauzimali određeni opozicioni stav, izloženim prema idejama prof. Supeka. Ono što je naš u izvjesnoj mjeri alarmiralo i zbog čega smo smatrali da je potrebno da na određeni način reagiramo, jest jedan pokušaj da se reforma, u viziji kako ju je prvi put izložio prof. Supek, sprovede uz primjenu određenih autoritativnih, legislativnih, administrativnih zahvata; da se iz kompetencije fakulteta, osnovnih institucija od kojih je sazđano ovo naše Sveučilište, oduzme jednim aktom kompetenciju koja se prije svega tiče organizacije i djelovanja postdiplomskog studija, jer je, izgleda, ta tema bila u primarnom fokusu pažnje predlagача reforme. Bilo je rečeno: zbog toga se predlaže da se postdiplomski studij vodi u sveučilišnoj cjelini, pod sveučilišnom upravom. U dokumentu Odbora za postdiplomski studij i nastavni rad Sveučilišta kaže se: Sve će se aktivnosti sprovođiti na nivou Sveučilšta, a integraciju u vezi s post-diplomskim studijem i znanstvenim istraživanjem fakulteti prenose na Sveučilište i rad vode i upravljaju organi sveučilišta i njihovi izvršni organi itd. Savjet sveučilišta dolazi na tom planu normativno naprijed itd.«.

Nigdje mogućnosti drugačije solucije! Nigdje dokaza da je ova solucija jedino spasavajuća! Nigdje elemenata iz kojih bismo mogli zaključiti da je ovaj skok rezultat jednoga prirodnoga rasta, nužde za određenom sintezom višeg stupnja koja bi se nametala kao neophodni imperativ iz prilika u kojima se mi nalazmo. Pravni fakultet, to vam je poznato, u izvjesnoj mjeri prednjači u integracionim procesima. On je u posljednjih godinu dana pokazao da mu je integracija ne samo bliska u mislima nego i na djelu. Integrirali smo se sa Visokom upravnom školom, a u zametku su integracioni razgovori i s Fakultetom političkih nauka. Nadam se da će ti razgovori pružiti prilike našoj školi da pokaže do koga stupnja imade smisla za realnosti i sposobnosti da takve naše ciljeve ostvarujemo.

Ono što nam je smetalo u shemi koja je bila iznesena pred nas, to je formiranje jednog novog jednoobraznog institucionalnog okvira, bez obzira na to da li je on uvjetovan prirodnim rastom i potrebama za određenim sintezama ili nije. Ja lično, a i neki moji sugovornici, nisam se mogao oteti dojmu da je prof. Supek, energično pledirajući za ideju odvajanja postdiplomskog studija iz resora fakulteta i prebacivanja svih

kompetencija nasveučilišne organe, u izvjesnoj mjeri neposredno pod utjecajem impresija koje imade s područja prirodnih nauka, naročito tehničkih, s područja naučnog rada u fizici, matematici, kemiji i u drugim srodnim znanostima. Očigledno je da je njegov plan, ako bi se aplicirao na stanje stvari na području društvenih nauka, posebno na području čisto pravnih nauka, ne bi vodio korisnome rezultatu, s obzirom na to što je npr. Pravni fakultet u mnogočemu, ustvari, u svojoj organizacionoj shemi, ostvario bitni cilj vrhunske integracije kakvoj teži prof. Supek u zoni prirodnih nauka. Mi smo za to da se integracija na sveučilišnom nivou sprovede svugdje ondje gdje se dođe do zaključka da je ona određena fakultetska jedinica sebi postavila zadatke koje po svojoj strukturi, po svom personalnom sastavu, po ostalim svojim kapacitetima nije u stanju da ostvari sama. Takvi zadaci po prirodi stvari spadaju u kompetenciju i drugih jedinica od kojih je sazdano naše Sveučilište. U takvoj situaciji integracija je neophodna. Nužno je potrebno tražiti susjede s kojima će se surađivati, s kojima će se dogovoriti o jednoj novoj shemi za rješavanje zajedničkih poslova, koja će nas dovesti do rezultata o kojima je kolegica Derossi maločas nagovijestila određenu viziju.

Međutim, nama u ovoj shemi prof. Supeka, kakva nam je bila isprva prezentirana, nije bilo garantirano jedno određeno mjesto. Mi smo, dakle, u njoj vidjeli opasnost neprirodnih amputacija jedne značajne aktivnosti Pravnoga fakulteta, oduzimanje prava Pravnom fakultetu, koji je u određenoj zoni najkompetentniji da i dalje samoupravno i na najvišem nivou odlučuje. Prijetila je, po našem mišljenju, izvjesna opasnost, a ona još i danas prijete, da ove nove strukture, za koje se doduše tvrdi da neće dirati u postojeće, ipak jednoga dana ne prerastu u institucije koje bi postepeno počele rušiti fakultetsku organizaciju i dovoditi u pitanje smisao i fizionomiju fakulteta onakvih kakvi oni danas jesu. Pri tom je očigledna opasnost da se naše zajedničke želje da ostvarimo bolje nastavno i znanstveno jedinstvo, dovedu u pitanje. Jer, ako postdiplomski studij, koji je po prirodi stvari jezgra naučnog rada, bude i u organizacionom i financijskom pogledu odvojen od fakulteta – što onda fakultetima ostaje kao zadatak, osim da sprovede jednu rutinsku nastavu drugog stupnja, nalik na svaku drugu višu školu, kojoj ne bi osim tog zadatka preostalo bog zna što. Prof. Supek nas u svom dokumentu, doduše, uvjerava da projektirani sveučilišni odjeli koji bi se formirali iznad i pored fakultetske strukture, ne bi rušili samoupravnost fakulteta itd. No to je za sada vizija budućnosti koja predstavlja samo tezu prof. Supeka, određeno obećanje koje je za nas sumnjive vrijednosti, u odnosu koje nam se čini da imamo pravo istaći određenu skepu. I mi smatramo da je stanje organizacije postdiplomskog studija i naučnog rada, u određenim zonama kojima se bavi naše Sveučilište zaista kritično. Ideje prof. Supeka u odnosu na te zone predstavljaju recept čijoj realizaciji nesumnjivo treba da pridemo. Smatramo da bi faktori o kojima to zavisi morali ubrzo spoznati svu pravilnost njegovih teza; oni bi morali, polazeći od svojih samoupravnih prerogativa kao članovi određenih visokoškolskih institucija, stvoriti zaključke o osnivanju novih integracionih

oblika višeg nivoa. U tom je smislu i Pravni fakultet spreman da sa svakim onim, na koga mu se ukaže kao na prirodnog kolaboranta, povede takove razgovore; da se odrekne izvjesnih svojih suverenih ovlaštenja i da pristane na jednu integraciju na određenom nivou dok god to bude u interesu ostvarenja krajnjega cilja.

Mi smo protiv arbitrarnih reformi. Ja se naročito nelagodno osjećam kada govorim o toj temi zbog toga što sam profesionalno opterećen određenom konzervativnošću, jer ja sam po profesiji pravnik, civilist, a civilisti su »pravi« juristi, a juristi su statičari, a statičari ne vole promjena. Mislim da je i takova tendencija u ovome času društveno korisna, jer rezultati do kojih dolazim u svojim razmišljanjima treba da posluže kao argumenti jedne vrste đavolovog advokata, koji treba da nas upozori na izvjesne opasnosti pred kojima bi se mogli kasnije i suviše iznenadno zaustaviti. prisjećajući se sa žaljenjem svih onih institucija koje smo neosnovano i brzopletu napustili zato da uletimo u jednu shemu koja dokraja nije bila sagledana. Štete od naglih promjena na području obrazovnih struktura, po prirodi stvari ispoljavaju se sa određenim zakašnjenjem, jer se loši rezultati jednog pogrešnog poteza manifestiraju tek onda kad se »puste« u život, u plovidbu onih koji su plod odgoja jedne takve sheme. To je jedna njihova specifična karakteristika o kojoj treba voditi računa. A druga je da su štete koje proizlaze iz takovih promjena veoma dugoročne, i da ih je zato veoma teško reparirati. Mi i iz tih razloga smatramo da bi trebalo reformi sveučilišta pristupiti u izvjesnim homeopatskim dozama; bilo bi korisnije, da umjesto da razvalimo usta u želji da odjednom reformiramo, sažvačemo sve moguće strukture od kojih je sazdana ova naša škola, krenemo ka jednoj zoni za koju smatramo da ovoga časa predstavlja najzreliju jabuku koju bi mogli sa izvjesnom lakoćom pojesti. Mi smo u tom smislu smatrali da su naročito simpatične i karakteristične one ideje prof. Supeka koje teže za standardizacijom uvjeta pod kojima određeni naučni radnik može biti izabran za profesora na fakultetu. Tu bi dogovor mogao biti odmah moguć; tu bi razum morao najlakše i najsigurnije razbiti konzervativizme, a tu bi se i ostali usvojeni zaključci mogli ostvarivati čak i u okolnostima u kojima se nebi diralo u postojeće strukture. Pri tome bi veoma teško mogli i prihvatiti ideju prof. Supeka da bi u jednoj idealnoj varijanti čak i potvrda sveučilišnih nastavnika trebala da bude u kompetenciji Sveučilišta a ne više u kompetenciji fakulteta. Nama se čini da bi Sveučilište u viziji njegovih odjela, koji su njegova budućnost – moglo zaista biti najkompetentnije da kroz te odjele, koji su sazdana od stručnjaka koji se bave određenom granom naučne aktivnosti, daje mišljenje o habilitetu, o naučnoj i nastavnoj sposobnosti određenoga kandidata da zauzme određeno nastavničko mjesto. Ali, predlagati da bi sveučilištu, kao tijelu koje ipak nije identično s fakultetom, mogli prepuštiti i pravo da ono odlučuje o zasnivanju radnog odnosa s tim kandidatom, predstavlja, po našem možda deformiranom shvaćanju, atak na ideju o samoupravljanju u radnim organizacijama, jer samo radna organizacija kao cjelina ima pravo odlučiti tko će biti a tko neće biti njen član. Kazano nam je: pa onda će fakultetska organizacija odabrati

najgorega od svih kandidata! Pitamo se: zašto bi baš od te bolesti trpile samo fakultetske radne zajednice; odakle garancija da će Sveučilište u svojoj sadašnjoj strukturi, ili onoj koja se u budućnosti projicira, biti u stanju da nas oslobodi tih slabosti?

Ne želim da vas zamaram svojim koncepcijama, i mislim da će mi se pružiti prilika da, reagirajući na vaše diskusije, iznesem i neke druge misli koje su, po mom mišljenju, jednako toliko važne koliko i ove o kojima samdo sada govorio. Htio bih pri tome da istaknem još samo dvije stvari u ovoj fazi mojih izlaganja. Prvo, ne bih se složio sa stano- vištem koje zastupa prof. Supek, a o kome smo nešto čuli sada i iz izla- ganja prorektora Allegrettia, da moderna sveučilišta nisu građena na sistemu fakulteta nego na sistemu odjela. Ova tvrdnja bi morala biti tačna ukoliko e unaprijed složimo da se modernim smatra samo ono sveučilište koje ima odjele, a nemodernim ono koje ih nema. Ja pozna- jem u inozemstvu mnogo sveučilišta koja imaju fakultete, a i onih koji imaju također i odjele. Ako se prstom može ukazati na američke modele kao na modele odjelske organizacije, onda je sasvim sigurno da tamo odjeli postoje u pravilu samo u onoj zoni naučno-nastavne organizacije koja po svom sadržaju otprilike obuhvaća ono što su u nas, danas i ju- čer, obuhvaćali filozofski i prirodno-matematički fakulteti. Čak i na Harwardu, a i na nekim drugim visokim školama, pravi fakultet nikada nije bio u organizacionoj strukturi odjela; medicinski fakultet također. Tehnički fakulteti su uvijek bili izvan takve strukture. Te studije: medi- cinske, pravne i tehničke studiraju se nakon što određeni kandidat za- vrši studij u jednome od odjela univerzitetskoga koledža. Studij prava na Harwardu, to je sedmogodišnji studij, jer prethodno treba završiti 4 godine koledža, studirati određene discipline koje će usmjeriti kandi- data ka specifičnim društvenim naukama, a zatim tri godine studirati pravo na pravnom fakultetu. Medicina se također studira prethodno na koledžu, a tek zatim na medicinskim fakultetima.

Jutros je bila sjednica Sveučilišnog savjeta. Na njoj smo diskutirali o nacrtu zakona o financiranju sveučilišnog obrazovanja, posebno viso- koškolskog obrazovanja. Tom prilikom glasno sam požalio što Jugosla- vija više nema mogućnosti kakvu je imala Austro-Ugarska: provincije u kojima bi se mogli vršiti eksperimenti provjeravanja legislativnih za- hvata. Ona je u Galiciji proglašavala sve projekte svojih zakona zaka- nima, puštala ih je tamo u život dvije ili nekoliko godina, a zatim ocje- njivala efekte njihove primjene, pa ih je tek, reformiranom sadržaju, proglašavala na ostalom teritoriju, u svom dragome Beču, koga je že- ljela poštediti određenih iskustava. Jasno je, da mi u Jugoslaviji ne možemo stvarati Galiciju u teritorijalnom vidu, ali u strukturalnom bismo to mogli. Evo, iz ovoga svega što je govorila kolegica Derossi, meni se čini da bi morali povući, prije svega tu pouku da bi trebalo oprobati u jednoj određenoj zoni odnosa pravilnost ovih naših ideja, realizirati jedan naš plan i vidjeti kako te zamišljene strukture funkcioniraju: nose li u sebi klicu birokratizma, prijete li opasnošću da se institucionaliziraju do te mjere da jednog dana uguše i sebe i sve one koji se pokraj njih nalaze, ili ne. Jer, ako ne učinimo to samo na jednom sektoru, prijete nam opasnost da mi svi postanemo jedna velika Galicija. Hvala!

EMA DEROSI-BJELAJAC

Moj je zadatak da nešto kažem o »Samoupravljanju na Sveučilištu«, tj. o prijedlogu koji je izradila jedna radna grupa koja se na Pravnom fakultetu bavi problemima upravljanja.¹ Naš je prijedlog rađen usporo s ostalim materijalima o reformi Sveučilišta, ali nezavisno, tako da se neke stvari podudaraju. Došli smo do nekih sličnih ideja, ali mislim da nam je osnovni pristup različit. U prijedlogu Rektora: »Reforma Sveučilišta«, o samoupravljanju se govori sasvim kratko i to: da bi studenti trebali više sudjelovati u samoupravljanju, o ulozi sveučilišne skupštine itd., ali se i na drugim mjestima gdje se govori o integraciji, dolazi na problem samoupravljanja. Tu se javljaju razlike u gledanju. Svaka integracija koja nije samoupravna vodi ka centralizaciji, ka smanjenju samostalnosti sastavnih dijelova jednog sistema. Stoga je u našem prijedlogu najviše pažnje posvećeno samoupravnoj integraciji, takvoj integraciji koja bi izbjegla opasnost od centralizacije.

Pošli smo od toga da samoupravljanje predstavlja jedan razvijeniji oblik upravljanja društvenim poslovima koji treba osigurati istodobno dvije svrhe. Prvo, treba da osigura dobro funkcioniranje radnog procesa i da podstiče povećanje društvene produktivnosti. Za Sveučilište to znači da pozitivno djeluje na optimalni razvoj nauke, na obrazovanje što kvalitetnijih stručnjaka u skladu s društvenim potrebama. Jer, ako socijalizam može pobijediti kapitalizam samo ako je produktivniji, samoupravljanje kao novi sistem upravljanja društvenim poslovima može pobijediti stari sistem samo ako postigne tu svrhu, ako se pokaže efikasnijim u svakom pogledu. Drugo, samoupravljanje mora osigurati ravnopravnost učesnika u procesu rada kao i onih čiji su interesi tom djelatnošću tangirani.

Naime, opasnost od interesne neravnopravnosti ne nestaje samim tim što je eliminiran dominantni interes vlasnika ili državne vlasti. Društvena i tehnička dioba rada dovodi do različitih uloga u radnom procesu i u odnosu na njega. I ta različita pozicija pojedinih ljudi u procesu rada reflektira se na njihovu poziciju u samoupravnim procesima, na veću ili manju mogućnost utjecaja s obzirom na veću ili manju preglednost situacije, na veću ili manju količinu informacija s kojom netko raspolaže s obzirom na različiti stepen organiziranosti pojedinih grupa interesenata, itd. Samoupravljanje jeste takav sistem upravljanja koji bi trebao osigurati interesnu ravnopravnost sudionika u radnom procesu i vanjskih interesenata bez obzira u kakvu ih poziciju stavlja društvena i tehnička dioba rada. To vrijedi i za Sveučilište na kojem, također, postoji višestrukost interesa, t.j. različiti pojedinačni i grupni interesi ljudi koji sudjeluju neposredno u radnom procesu i onih koji su na bilo koji način tangirani rezultatima rada koji se odvija na Sveučilištu.

Dilemu, koja se pojavila na početku rasprave o reformi Sveučilišta o tome da li je radna organizacija fakultet ili Sveučilište, odbacili smo.

¹ Prijedlog »Samoupravljanje na Sveučilištu« izradili su dr Eugen Pusić, Ema Derossi-Bjelajac, Ivo Dujmović, Ivo Golušić, Stipo Ivanišević, Željko Pavić, Milan Ramljak i dr Inge Perko-Separović.

Mislimo da se stvar tako uopće ne može postaviti. Sveučilište je ukupnost svih institucija udruženog rada na području visokog školstva: ono ne egzistira izvan njih. Kad nešto u našem prijedlogu dobiva oznaku »sveučilišnog«, to ne označava neki viši hijerarhijski stupanj, to samo znači da se radi o nekom obliku udruženog rada, odnosno upravljanja koji prelazi institucionalne okvire jednog fakulteta ili instituta, neki oblik kooperacije više ili svih institucija koje čine sveučilišnu zajednicu. Sveučilište ne shvaćamo kao jednu višu hijerarhijsku stepenicu nadređenu fakultetima i drugim institucijama u njegovom sastavu. Sveučilište je zajednica radnih ljudi i institucije koje surađuju, funkcionalno se povezuju s obzirom na prirodu pojedinih zadataka u okviru Sveučilišta i s institucijama izvan njega, uvijek slijedeći neki funkcionalni interes, određen prirodom posla koji se na Sveučilištu obavlja. Za nas sveučilišni odjeli npr. nisu nikakve superstrukture nad fakultetima. Sveučilišni odjeli, fakulteti, instituti – to su ravnopravne institucije, to su samo različiti oblici udruženog rada s obzirom na različitost zadataka u okviru Sveučilišta. Radi se o mreži ravnopravnih institucija koje neke zadatke obavljaju samostalno, druge vrše u suradnji s drugim institucijama (npr. interfakultetska suradnja u obrazovanju stručnjaka specifičnih profila, interdisciplinirana suradnja u istraživanju), a u poslovima koji su njima zajednički ostvaruju suradnju preko zajedničkih sveučilišnih organa.

Za sistem upravljanja u radnoj organizaciji treba imati u vidu njenu tehnološku i društvenu strukturu. Tehnološku strukturu pokriva, u pogledu personalnog sastava, ono što mi nazivamo radnom zajednicom čiji pripadnici sudjeluju u radnom procesu. Ako je riječ o fakultetu i studenti sudjeluju u tom procesu rada i sastavni su dio radne zajednice. Društvena struktura organizacije tiče se društvenih odnosa ljudi na radu i njihovih interesa, ali i interesa interesenata izvan te radne organizacije. Ako je riječ o upravljanju fakultetima i institutima, onda ti interesenti jesu i oni koji financiraju i koriste rezultate naučnoistraživačkog rada Sveučilišta ili društvena zajednica, odnosno radne organizacije koje financiraju Sveučilište, koje su zainteresirane za obrazovanje kadrova itd. Tu se radi o jednoj široj interesnoj zajednici, koja se ne podudara s radnom zajednicom. Ta društvena struktura se više ne podudara s tehnološkom strukturom organizacije. Za sistem upravljanja je to neobično važno, jer u svom interesnom aspektu treba da zahvati u proširenu cjelinu. Tu je i odgovor na pitanje: da li su studenti dio te cjeline i da li treba da sudjeluju u upravljanju. To se odnosi i na predstavnike društvene zajednice ili zainteresirane radne organizacije. Svaki onaj tko je interesno tangiran na bilo koji način – radnim procesom koji se odvija na Sveučilištu mora biti uključen u sistem upravljanja Sveučilištem. Kako i na koji način, to je drugo pitanje. Jedna moguća alternativa data je u novom prijedlogu.

Razlikovanje tehnološke i društvene strukture organizacije upozorava nas i na dva aspekta inače jedinstvenog procesa integracije, na tzv. tehnička i interesnu koordinaciju. Prva treba da osigura racionalno uklapanje radnih doprinosa pojedinaca i radnih grupa u šire tehnološke cjeline i može se odvijati samo uz poštivanje određenih tehničkih pravila

koja važe za svaku struku, a vrše je tehnički koordinatori koji moraju biti odgovorni samoupravnim organima (rukovodioci prema našoj terminologiji). Drugi aspekt, tj. interesna koordinacija treba da osigura ravnopravno sudjelovanje u upravljanju svih onih koji su tangirani nekom djelatnošću i njenim rezultatima.

U modelu samoupravljanja koji smo predložili, polazna je tačka pojedinac, odnosno radna grupa u vidu istraživačke ekipe, katedre, godišta na fakultetu, seminara itd. To je ona primarna samoupravna radna grupa koja se povezuje u šire tehnološke i društvene cjeline, kao što je npr. fakultet kao jedan viši stupanj integracije raznih jedinica udruženog rada, koje surađuju s obzirom na strukturu nastavnog plana. Produkt jedne takve asocijacije ili suradnje više njih jesu stručnjaci određenog profila koji su u tom radnom procesu i sami sudjelovali. Druga moguća linija integracije jeste integracija preko znanstveno-istraživačkih jedinica Sveučilišta, instituta, koji povezuju ljude s istog ili različitih fakulteta, iste ili različitih struka, ako se radi o interdisciplinarnom istraživanju. Osnov ujedinjavanja u takvu grupu udruženog rada jest predmet istraživanja ili istraživački projekt. Konačno, pojavljuju se sveučilišni odjeli kao treća moguća linija integracije koji povezuju nastavnike istih nastavnih disciplina ili znanstvene oblasti s jednog ili s različitih fakulteta kojima je zadatak ostvarivanje suradnje u pogledu razvoja određenih naučnih disciplina i unapređenja nastave u raznim institucijama gdje se takve discipline pojavljuju u nastavnim programima. Radi se, dakle, o raznim oblicima kooperacije ljudi koji rade na Sveučilištu, koja obuhvaća i nastavnike i studente, tj. sve one koji sudjeluju neposredno ili posredno u procesima nastavno-naučnog rada. Samoupravne strukture, koje su predložene, vode računa o prirodi tih integrativnih procesa koji idu i preko granica Sveučilišta, naročito s obzirom na vanjske interese.

Samoupravne strukture koje su predložene vode računa o postojanju različitih interesa i njihovih nosilaca i zalažu se za takva rješenja koja omogućuju da zajednički dugoročniji interesi razvoja nauke i nastave dobiju u samoupravnim procesima prevagu nad kratkoročnim i parcijalnim interesima pojedinaca ili grupa. U svakoj radnoj jedinici svi sudjeluju u upravljanju – nastavnici, studenti i ostali radni ljudi neposredno ili posredno, što zavisi o veličini jedinica. Prednost se daje neposredno odlučivanju gdje god je to tehnički moguće. Na nivou fakulteta i Sveučilišta predlažu se dvije vrste organa: zajednički organi svih zainteresiranih, kao što je savjet, i posebni organi (vijeća) pojedinih grupacija. Na ove druge organe ima primjedaba iz studentskih redova. U savjetu, kao zajedničkom organu, u kojem učestvuju i nastavnici i studenti i tehničko osoblje i predstavnici društvene zajednice, svaka grupacija ima isti broj predstavnika. Zadatak je tih organa, drugačije strukturiranih u odnosu na sadašnje savjete, da usklađuju interesne divergencije unutar i između pojedinih grupacija, odnosno njihovih samoupravnih organa (studentska, nastavnička i eventualno vijeća tehničkih službi). Nama je izgledalo da naročito studentska pozicija ne može bitno ojačati samo kvantitativnim povećanjem njihovih predstavnika u nastavničkom

vijeću i savjetu. Studenti bi trebali, pored zajedničkih organa, imati jedan autonomni organ za vlastito izražavanje koje će studente u cjelini učiniti aktivnijim faktorom u procesu upravljanja. Ta je ideja izazvala izvjesne negativne reakcije. Bilo bi dobro čuti argumente koji idu protiv takve solucije. O svim spomenutim i ostalim organima, o njihovoj strukturi i o njihovim međusobnim odnosima, pobliže se govori u prijedlogu.

MILAN HERAK

Ja mogu govoriti, naravno, samo o onome što smo mi u Odboru željeli istaknuti u našem prijedlogu organizacione sheme za postdiplomski studij i znanstvena istraživanja. Ali, prije svega želio bih napomenuti da je već u prvom pasusu prijedloga naglašeno da se radi o prijedlogu za raspravu, čime se željelo reći da Odbor očekuje sugestije i nove ideje koje će se sporazumno fiksirati, ali fiksirati tako da kasnije više ne trebamo gubiti vrijeme na suvišna dogovaranja. To je osnovna tendencija.

Kao što je već upozoreno, mi razlikujemo specifične djelatnosti samoupravnih organizacija od integriranih djelatnosti koje pokrivaju zajednička područja različitih radnih organizacija Sveučilišta. To se izričito kaže u našem prijedlogu, kada se ističe da za uspješno provođenje integrirane djelatnosti u provođenju postdiplomskog studija i znanstvenih istraživanja Sveučilište osniva odjele. Za specifične djelatnosti pojedinih samoupravnih organizacija Sveučilište ne mora formirati odjele, kako je već netko rekao. Ta djelatnost može ostati u okviru specijaliziranih ustanova Sveučilišta. Reforma Sveučilišta, ako ćemo kod tog izraza ostati – jer mogli bi govoriti i o reorganizaciji Sveučilišta – ima dva lica. Jedno je promjena strukture samoupravljača. O tom se mnogo govorilo posljednjih godina, iako, po mom mišljenju, ne i dovoljno realno. Govorilo se uglavnom kako treba izjednačiti prava ovoga i onoga, kako treba ovo ili ono ukinuti, a nije se dovoljno postavljalo pitanje u kojoj je mjeri za samoupravljanje na Sveučilištu potrebno stručno znanje i tko to znanje posjeduje.

Druga strana reorganizacije Sveučilišta jest pitanje: kako Sveučilište učiniti racionalnijim, funkcionalnijim. Jer, malo je takvih fakulteta i visokih škola kojih predstavnici mogu reći da su zadovoljni sa sadašnjim stanjem u vlastitoj ustanovi, odnosno sa stanjem u samom Sveučilištu.

Dosada, do ovog poteza, u cilju reforme uglavnom se ukazivalo na potrebu mehaničkog udruživanja ustanova, pa i čitavih fakulteta. Bilo je pokušaja amputacija pojedinih odjela, jednoga pa onda drugoga fakulteta. itd. Takvi su procesi izazvali prilično nelagodnosti kod mnogih, a u nekim slučajevima nije bilo ni moguće da se namjere provedu. Naravno, tamo gdje se mogu spojiti dva fakulteta u jedan, ili tri u jedan, stvar je jednostavna. Ali pokušajmo zamisliti, recimo, Prirodo-

slovno-matematički fakultet koji ima šest odjela a svaki odjel vezu s jednim ili više tehničkih ili drugih usmjerenih fakulteta. I sad pokušajmo jedan odjel odvojiti i pripojiti drugom fakultetu. Problem će ostati, jer će potreba za tom strukom i dalje postojati kako na Prirodoslovno-matematičkom fakultetu na ostalim odjelima, tako i na svim fakultetima koji tu struku trebaju a Odjel im se ne pridruži. Kao primjer možete uzeti kemiju, biologiju ili bilo koju drugu struku. Ti primjeri očito pokazuju da ne možemo riješiti sve probleme koji su u vezi s reformom samom, odnosno reorganizacijom institucija.

I tada je došla sretna ideja, da se reorganizacija pokuša izvršiti tako da se institucije ne dira bez potrebe, već da pokušamo, umjesto integracije tih institucija, integrirati njihovu zajedničku djelatnost. Ovaj prijedlog o organizaciji postdiplomskog studija i samih znanstvenih istraživanja, zasada ima upravo taj cilj, jer tu dolazi doizražaja i veća koordiniranost i veća stručnost, kada je u pitanju zjednička djelatnost nekoliko različitih institucija. A naglašena je i veza između nastave i znanosti.

Što bi, dakle, sačinjavao jedan odjel? Sačinjavale bi ga sve one jedinice na pojedinim fakultetima koje se bave nekom određenom, zajedničkom problematikom. To međutim ne znači da bi onda i svi članovi tih jedinica odlučivali o postdiplomskom studiju. Odjel bi, dakle, bio interstrukturni. Ali, kada bi odjel bio mjesto gdje bi se neprestano samo dogovaralo, ja vas uvjeravam da je onda potpuno suvišan. Ja imam, možda, i nesreću da sudjelujem na mnogim sastancima u vezi s reformom, s reorganizacijom vSeučilišta. I mogu vas uvjeriti da nisam čuo dva diskutanta koji bi imali isto mišljenje. Mi smo, ipak, skloni momentanim impresijama, pomalo mislim na svoje interese i u vezi s tim često zauzimamo i mijenjamo stavove. Ako bismo tako nastavili, onda ne bismo ništa učinili. U našem se prijedlogu zamišlja da se na odjele – a to ne znači ni na koga drugoga nego opet na nas same – prenesu neke kompetencije, i to one za koje se dogovorimo. Ne misli se na to da se nešto nametne, da se nešto centralizira, već na to da se oni koji formiraju odjel dogovore koji su interesi zajednički i koje će kompetencije biti na tom nivou rješavanja. Ja vas uvjeravam da će mnoga rješenja biti bolja i stručnija nego do sada na kompleksnim fakultetima. Ako se npr. u Odjelu za fiziku neke odluke punovažno donesu, onda će one sigurno biti za fiziku bolje nego danas kada ih zajedno s fizičarima donose geolozi, geografi, biolozi i dr.

Mi danas ni ne znamo kakvo nam je stanje na postdiplomskom studiju. Ne znamni koliko ima postdiplomskih studija ni kakav im je nivo, barem za njihov veliki dio. Danas je trebalo doći na dnevni red Savjeta pitanje odobravanja jednog postdiplomskog studija. Na dnevni red nije došlo, jer se zakasnilo s prikupljanjem formalnih dokumenata. A taj studij traje već drugu godinu; polaznici su iz čitave Jugoslavije. Ima čak studija koji traju samo jednu godinu sa 700 sati predavanja, itd. Stanje je, dakle, takvo da se nešto mora učiniti. Ako mi ostanemo samo kod dobre volje da netko sa Sveučilišta reče ili ne

reče da se slaže ili ne slaže da su ispunjeni svi zakonom propisani uvjeti, onda mi nećemo moći postdiplomski studij podići na viši nivo. Zato mi plediramo da se umjesto sugestija donose odluke o studijima u interstrukturalnim tijelima kao što bi trebali biti odjeli.

Mi nismo razrađivali čitavu strukturu postdiplomskog studija iz čistog opreza, jer nismo bili sigurni hoće li nas fakulteti podržati u tim nastojanjima ili ne. Pa da ne radimo badava taj posao, mi smo ostavili da se to prodiskutira, pa da na osnovu diskusija učinimo ono što će biti prihvatljivo barem za većinu.

Ja mislim da se ovdje ne radi o nekoj revoluciji u djelovanju odjela; barem mi u Odboru nismo mislili na nešto slično. Mi smo upravo mislili na dogovor, ali dogovor koji će biti trajan; ako se dogovorimo da je nešto dobro, da onda ne raspravljamo o tom drugi put, već da u smislu dogovora djelujemo, i da se odluke donose na jednom mjestu, a ne na pet-šest mjesta kao sada.

Fakulteti, naravno, nebi bili isključeni iz postdiplomskog studija, samo bi se odluke donosile na drugi način. Sasvim je sigurno da bi bilo i postdiplomskih studija koji bi se odvijali isključivo na jednom fakultetu, kao i postdiplomskih studija koje bi odjel povjerio na provedbu jednoj sveučilišnoj organizaciji. Odjeli bi se, prije svega, osnivali za fundamentalne znanstvene djelatnosti. Ali, ako je područje neke kompleksne djelatnosti zajedničko za dva ili tri fakulteta Zagrebačkog sveučilišta, onda bi vrlo vjerojatno bilo poželjno da postoji neka organizacija koja bi nekako koordinirala rad tih fakulteta. Svakoj visokoj školi i svakom fakultetu prepušteno je da sami ocijene što je specifično, što interdisciplinarno, što zajedničko. Prema tome, po koncepciji našeg Odbora svaki fakultet, odnosno visoka škola odlučio bi u kojoj mjeri želi da se veže za sveučilišni odjel, ili da formira poseban sveučilišni odjel. Ali, kada bi imali odjele za zajedničke djelatnosti, onda se ne bi događalo, kao što se sada događa, da se paralelne aktivnosti na istorodnom polju odvijaju nepovezano i bez ikakve koordinacije. To vrijedi i za planiranje i provedbu istraživačkih zadataka, za kreditiranje tzv. vlastitog učešća u traženju sredstava za nabavu investicione opreme. Sada se isti ljudi mogu javiti traženjima po više puta, preko zavoda i instituta, a po našoj koncepciji bi za određenu struku sve zahtjeve koordinirao odjel pa bi se znalo tko što traži i za što traži. Odjeli bi, po našem prijedlogu, bili jedina vrata prema Sveučilištu kao cjelini za onu struku za koju odjel postoji. Oni bi ujedno koordinirali djelatnost svih jedinica te struke bez obzira da li se one zvale instituti, zavodi, laboratoriji, katedre, ili čak čitavi fakultetski odjeli. Mi mislimo da bi na taj način došlo do koordinacije tamogdje je potrebna, da bi specifičnosti ostale neokrnjene tamo gdje su nužne, i da bi Sveučilište na taj način moglo donositi neke zaključke, a ne samo preporuke kojih se prema sadašnjem stanju ne mora nitko pridržavati. To pokazuju primjeri kod uvođenja post-

diplomskog studija, ili kod osnivanja instituta, gdje je Sveučilište donijelo zaključke, ali oni nisu provedeni u djelo, i nikakvih konsekvencija nije bilo.

Ja nisam došao pripremljen na ovu diskusiju, jer sam slučajno u nju uskočio, ali ću vrlo rado na konkretna pitanja, ako se postave, dati odgovore.

VANJA SUTLIĆ

Ovom prilikom ne bismo podrobnije govorili o bitnim, nazovimo ih, s obzirom na povijesno vrijeme, epohalnim prepostavkama sveučilišta, iako se ono kao takvo – bez obzira na faktičku konstelaciju svog postojanja, svog trajanja – samo iz njih, uopće, smisleno i promišljeno uspostavlja te, na kraju, jedino one mogu primjereno odlučiti o odgovarajućem, bar dugotrajnijem »modelu« njegove »organizacije« kao i o dugoročnijoj politici njegove stvarne izgradnje. Naglasili bismo samo da činjenički i mogući pristupi osnovnoj sveučilišnoj problematici svagda impliciraju, usprkos svojih »perspektiva«, stanovite solucije o cjelini suvremenog svijeta, te se vrše u njenom svijetlu čak i kad nisu eksplicitno tematizirani. Oni nisu nikad svjetovno neutralni, ili tek regionalno artikulirani, ili čak samo univerzitetski interni, pa se moraju, i onda kad su poduzeti s jednosavno predimenzioniranog, birokratsko-upravnog, tehnokratskog, ekonomističkog, scientificističko-akademističkog itd. stajališta, naposljetku zasnivati na povijesnom, što znači: za nas neophodnom, uzoru (tj. »ideji«) univerziteta, koji svaki »model« i »organizacija« na kraju samo formalizirano i uglavnom od povijesnog već ispražnjeno reflektiraju. Ova »ideja« nije ni puka zamisao, ni, još manje, samo s obzirom na neko »tehničko« pravilo zgodan, unutarne (tj. životno) neobavezan izum, ona nije ni »ideal« odijeljen od fakticiteta i njemu suprotstavljen, nego je realno-smislena uspostava posebne jasne djelatnosti, da upotrebimo Marxov izraz, »više djelatnosti« u jednoj oblasti koju je on nazivao »carstvom slobode«. U spomenutim pristupima, koliko god pretendirali na aktualnost, čak ažurnost, ova »ideja« – ne samo kad nastupaju jednostrano i isključivo – jedva da je i naslućena, a ipak se oni žustro međusobno pobijaju ili pak benovolentno nadopunjuju itd. baš kao više ili manje »realni«, bar »realniji«, kao realno mogući« itd. Taj »realizam«, samim »realitetom« slabo legitimiran, udaljuje nas od bitnog najvećma tamo gdje na njega tako uporno pretendira. Stoga u svim tim našim diskusijama oko sveučilišta, u maje ili viš relevantnim zbivanjima u svijetu i u nas, ostaje kao najurgentnije da se temeljito (a to znači: s obzirom na bit suvremenog svijeta) promisli pitanje: šta je sveučilište pod vidom slobode u krugu rada? pitanje koje nipošto nije samo političko, npr. usmislu »realne demokratizacije društva«, kao što se uopće ne da primjerno

promisli ni iz jedne regionalne »perspektive«. Samo ako bismo se znali približiti tom pitanju – što ujedno znači približavanje našoj jednodržavnoj i nezamjenjivoj suverenosti – možda bismo sebi mogli odgovoriti i na doista živo pitanje: zašto se baš oko sveučilišta i u njemu pale strasti, koje bismo ponajprije, jedva očekivali na takvoj »školskoj«, iako »visokoj« – instituciji?

Ostajući danas svjesno u okviru teme, pozdravim odmah njenog inicijatora u ovom trenutku. Ako priznajemo uvjet univerziteta – konstitutivan za svaki mogući univerzitet – da on bude universitas u dvojakom smislu: kao zajednica učitelja (magistri) i učenika (sekolores, studentes) i kao univerzitas literarum ili, u još ne-apsolviranom smislu, univerzitas artium liberalium, onda moramo pozdraviti inicijativu rektora usmjerenu protiv »dezintegracije« sveučilišta. Isto tako, ako vodimo računa o položaju znanosti u suvremenom radnom svijetu (u kojem je znanost paradigmatički oblik »proizvodnih snaga«), opet smo prisiljeni pozdraviti rektora i njegove suradnike što su nas zadužili makar kakvim aproksimativnim modelom, pa bio on tek poticaj, nasuprot slijepim zahtjevima i zbunjenom općem nemiru i nezadovoljstvu.

Prelazimo na prijedloge rektora, koji se mogu podijeliti, kako on sam kaže, na one koji su odmah ostvarivi i na one koji traže promjenu zakona i Statuta Sveučilišta. U njihovu raščlanjivanju vode nas, metodički, isti zadaci koje je rektor formulirao kao jačanje znanstveno-nastavnog jedinstva i samoupravljačkih odnosa na Sveučilištu. Istakli bismo nekoliko pitanja od kojih, na kraju, zavisi i realizacija zamisli: 1. Kakav je odnos predloženog modela Sveučilišta spram predložene nacrtne financiranja visokog školstva? 2. Nije li reforma Sveučilišta moguća samo kao dio reforme cjelokupnog školstva? 3. Kako uspostaviti odgovarajući odnos (uzajamno djelovanje) Sveučilišta, tzv. materijalne proizvodnje i opće društvene organizacije? Ova pitanja, naravno, nisu samo organizaciono-tehničke prirode nego uključuju pitanja o »ideji« univerziteta danas kao i o tendencijama socijalističke izgradnje uopće. Ova tri pitanja općeg karaktera, za koja svi već nekako znamo da su neizbježna u diskusiji, nisu, dakako, dovoljna bez spomenutih koje valja uključiti, a koja, sa svoje strane govore o osobitosti našeg svijeta. Ipak ih valja imati na umu u primjedbama uz rektorove prijedloge.

Uz prijedloge koji se mogu odmah ostvariti primjećujemo:

1. Postdiplomski studij ne bi trebalo odvajati od neposrednog rada fakulteta, nego bi ga trebalo tretirati kao zajedničku akciju oko zadovoljenja svaki puta određenih potreba na temelju stalnih i svestranih već na tzv. »stupnju ostvarenih interfakultetskih odnosa, izraženih u elastičnim nastavnim planovima, orijentacionim programima i funkcionalnim režimima studija. Odjeli, koje treba, ali prema zahtjevima same stvari, uvoditi, ne bi se tako bavili pretežno postdiplomskim nego i tzv. dodiplomskim studijem, osiguravajući već ovdje svoj os-

novni zadatak da budu garancija jedinstvenog znanstvenog i nastavnog posla. Slažemo se da doktorati i magisterij budu sveučilišni stupnjevi, te da odjeli o njima vode brigu.

2. Ne bi trebalo forsirati formiranje odjela pod svaku cijenu i oni su, bez rezerve, mogući tamo gdje je riječ o fakultetima tzv. fundamentalnih znanosti, kao i, naravno, tamo gdje se predaju takve znanosti u okviru fakulteta druge osnovne orijentacije. Tip znanosti uopće je zanemaren u rektorovom prijedlogu, a o njemu zavisi smisljena organizacija Sveučilišta kao i rješenje spomenutih pitanja općeg karaktra. Funkcije odjela jesu znanstvena istraživanja timskog, ekipnog karaktera, perije svega ona od općeznanstvenog i društvenog značenja, rad na konstituiranju znanstvenih područja, disciplina, interdisciplinarnih odnosa itd., a brinu se za znanstveni rad na pojedinim fakultetima, za sticanje akademskih stupnjeva i naslova, uopće na tzv. kadrovsko unapređenje. Njihova riječ bi morala biti odlučna (u znanstveno-stručnom pogled) pri izboru sveučilišnih nastavnika, suradnika itd. Oni bi određivali nastavnike za postdiplomski studij koji bi se vršio na pojedinim fakultetima ili u interfakultetskoj suradnji. Sveučilišni instituti i fakultetski zavodi, odjeli, laboratoriji, klinike etc. (već prema prirodi posla) u stom su odnosu spram sveučilišnih odjela u kojima su i fakulteti.

3. Prijedlog da sveučilišni savjet daje, na osnovu ocjena sveučilišnih odjela, mišljenje fakultetima o izboru profesora i docenata, u nekoliko je u neskladu s općim tretiranjem sveučilišta kao radne organizacije, no to je ipak tehničko pitanje. Praksu da odgovajući («kadrovski») odbor Sveučilišnog savjeta daje mišljenje Savjetu trebalo bi zbog nehomogenosti sastava takvog odbora odbaciti. Umjesto njega možda bi, ukoliko to inače ne spada u opće poslove rektorata, trebalo ustanoviti odbor za nadzor nad legalnošću dokumenata koji se javljaju na sjednicama savjeta. Doktorske disertacije ne bi trebale biti predmet rada savjeta.

Prijedlozi pod 4. i 5. mogu se primiti bez daljnega, s time da se, u skladu s definiranim režimom studija, sa zahtjevanim jedinstvom znanstvenog i nastavnog posla, s idejom Sveučilišta kao zajednice učitelja i učenika itd., pobliže i sadržajnije odredi uloga studenata pri izboru nastavnika. Nikakav prijedlog statuta ne bi smio ograničavati prava studenata da s pitanjima jedinstvenog nastavno-znanstvenog procesa iznose svoja mišljenja ne samo u pedagoškom nego i u sadržajnom pogledu.

Institucija »znanstveno-nastavnog vijeća« Sveučilišta pri ovom modelu, osim kad je riječ o dugoročnijoj znanstvenoj i nasavnoj politici Sveučilišta – podvostručavala bi instituciju sveučilišnog savjeta odnosno fakultetskih organa (vijeća i savjeta), i time smanjivala i tako insuficijentnu njihovu ulogu, a križala bi se u mnogome s bitnim funkcijama sveučilišnih odjela (uloga pri izboru nastavnika za sve nastav, stupnjeve, sticanje doktorata itd. itd.).

Sad bismo iznijeli neke primjedbe na rektorov tekst »Reforma sveučilišta«.

U stavku »gajenje kreativnosti u nastavi« polazi se kao od danog fakta, od po sebi nedostatnog »stupnja«, te se on ovakav samo kompenzira postdiplomskim studijem, umjesto da se daju prijedlozi promjene karaktera i onda »stupnja u smislu napuštanja pasivnog usvajanja znanja u korist tzv. aktivnog studija. Time se, pak, samo potvrđuje odvajanje znanstvenog i nastavnog procesa na »stupnju, dok bi, naprotiv, u samim njima, laboratorijima, klinikama, zavodima, itd. trebalo raditi u smislu odgoja studenata za samostalni znanstveni, a ne samo stručni rad, dok bi kolegiji, u odlučujućem vidu – morali imati karakter tzv. specijalnih kolegija, a ne kurseva.

Što se tiče stače stavka »Postdiplomski studij i znanstvena istraživanja«, ne bi trebalo u analogiji govoriti o dvije godine koje završavaju magisterijum i tri godine studija koje završavaju doktoratom. Riječ je o kvalitativnoj, a ne kvantitativnoj razlici. Za doktorat još uvijek nema boljeg puta od individualnih komunikacija na bazi istraživačkog rada kandidata. Stvaranje fiksnog plana i programa za doktorat kao i takvo njihovo najavljivanje, npr. sveučilištu jest apsurdno. Upisivanje doktoranata postdiplomovaca na sveučilište isto tako. I ovdje ostaje još uvijek najbolje prijava.

Pitanje: u organizaciju sveučilišnih odjela na pojedine znanosti ulazi tko: učenjaci (str. 2) ili svi pripadnici iste znanosti (str. 3). Očigledno ne mogu svi sudjelovati u postdiplomskoj nastavi, a to se neko javlja kao minimalni kriterij za članstvo odjela.

U stavku »Integracija fakulteta« vrši se opravdana kritika dominantne koncepcije fakulteta kao škole. No takva kritika ne može rezultirati zahtjevom vanfakultetske, sveučilišno-postdiplomske kompenzacije nedostatkom, nego korijenitom reformom studija na fakultetima.

Različiti aspekti istog fenomena (npr. pravo), obrađivani na različitim fakultetima i u okviru različitih znanosti (a ne jedne) ne govore protiv fakulteta, nego protiv ndoestajanja kombiniranog studija i odgovarajućih plastičnih planova i režima u interfakultetskim odnosima.

Sa stavkom »Izbori i promocije« slažem se uz one tehničke ograde koje su iznesene u stavu prema predlozima koji se mogu odmah izvršiti a tiču se odnosa sveučilišni odjeli – savjet – fakultetski organi, odnosa svuč. odjel. znanstveno-nastavno vijeće sveučilišta.

Nije, međutim, razjašnjeno zašto, s obzirom na značaj fakultetskog posla, treba da se samo na sveučilišnoj razini pokrenu i provedu natjecaji i izbori znanstveno-nastavnih radnika.

Uz stavku »zajednica znanstveno-nastavnih radnika i studenata« trebalo bi napomenuti da, što se tiče odnosa nastavnik-student, faza takvog odnosa je, u prvom redu, aktivni studij s napuštanjem školskog odnosa.

U stavku »Samoupravljanje na sveučilištu« odjeli se tretiraju doista kao skup svih suradnika jedne znanosti. Govoreći o odjelima, o tome smo već iskazali svoje mišljenje.

1. To su neke primjedbe u vezi s rektorovim tekstovima, koji bi uopće više trebali biti shvaćeni kao poticaj za produbljeni razgovor o socijalističkom sveučilištu, atributu koji se jedva spominje u diskusijama, nego kao prijedlozi definitivnih rješenja.

2. Statut koji će se na temelju prijedloga i fakultetskih diskusija izraditi ostat će fragmentaran i provizoran dok se osnovna pitanja sveučilišta u suvremenom svijetu odgovarajuće ne promisle i izraze.

3. Što je uopće samoupravljanje na sveučilištu ne shvaćamo kao tehničko-organizacioni oblik rada, nego kao život sveučilišta, ostavljaju svi priloženi materijali neosvjjetljenim. Može li se ono uopće razumijeti bez diskusije bitnih pretpostavki univerzitetu i eventualnim parcijalnim »perspektivama«?

4. Prijedloge koji traže promjenu zakona, odnosno statute sveučilišta trebat će drugom prilikom prodiskutirati.

Ante Marušić

Ideja reforme Sveučilišta izazvala je kod nas veliki interes i brojne rasprave. Kriza suvremenog visokoškolskog obrazovanja, koja je kao jedan od izraza krize suvremenog društva i kulture – izazvala urgentnost napora za reformu sveučilišnog obrazovanja u svijetu, stavlja i nas pred iste ili slične zadatke. Zato svaka ideja za unapređenje visokoškolskog obrazovanja koja je relevantna sa stajališta težnje za iznalaženje organizacionih formi i tipa obrazovanja koji će biti primjereni suvremenom društvu i čovjeku izaziva interes. U tom pogledu inicijativa rektora Sveučilišta dolazi u pravi čas a »Materijali« u kojima je ova inicijativa konkretizirana predstavljaju stimulatивно štivo koje nas uvodi u razmišljanja o projektu budućeg Sveučilišta.

Podupirući inicijativu profesora Supeka, izložio bih nekoliko objecka koje impliciraju stanovita pitanja koja bi, po mo mišljenju, morala dobiti odgovore u definitivno razrađenom projektu reforme Sveučilišta za koje bismo se odlučili i koji bi bio realiziran.

Na početku bih pošao od pitanja: da li je tu doista riječ o reformi Sveučilišta? Pod reformom Sveučilišta podrazumijevam takvu promjenu Sveučilišta koja označava stvaranje sasvim novog tipa sveučilišta, u temelju različitog od postojećeg. Njegova novina paralelna je pojavi novog društva koje se razvija nasuprot starom i donosi novi pogled na znanost i obrazovanje pa time i Sveučilište. U dosadašnjoj povijesti poznata su samo dva tipa sveučilišta (srednjovjekovno i građansko) i jedna reforma sveučilišta, tj. reformiranje srednjovjekovnog sveučilišta u građansko. Sve ono što se u okviru jednog tipa sveučilišta

tokom vremena mijenjalo, može se svesti na reorganizacije koje su bile upravljene na usklađivanje sveučilišta s određenim stupnjem znanstvenog i društvenog razvitka i njihovim zahtjevima.

To pitanje vjerojatno ne bi postavio da me profesor Herak nije ohrabrio, ističući da je ovdje više riječ o reorganizaciji nego o reformi Sveučilišta. Jer kad bi bila riječ o reformi Sveučilišta nametnulo bi se pitanje, da li je danas moguće jedno novo Sveučilište, nazovimo ga »treće Sveučilište«. Budući da ovdje nije riječ o reformi Sveučilišta ja, dakako, ne mogu ulaziti u raspravljanje ovog pitanja niti mogu inzistirati na odgovoru. Pitanje sam postavio samo stoga da znamo o čemu govorimo.

Budući da je riječ o reorganizaciji Sveučilišta, glavna tema našeg razgovora i glavno pitanje jeste: kako uskladiti znanstvena istraživanja i sveučilišno obrazovanje s razvitkom moderne znanosti i obrazovanja i s potrebama suvremenog društva i studenata. Podsjetimo na to da Rektorov prijedlog polazi od suvremenog stupnja u razvitku znanosti i obrazovanja i ispravne dijagnoze stanja u znanstvenim istraživanjima i visokoškolskom obrazovanju u nas, koja je dijagnoza pokazala diskrepanciju između ovih momenata i stimulirala napor za osuvremenjivanje Sveučilišta. Organizacione forme koje se predlažu i način na koji je rektorova inicijativa konkretizirana u »Materijalima« što su nam prezentirali, izaziva niz objecka koje se mogu dati i na formalnom i na sadržajnom planu.

Osnovne zamisli nisu izložene konsekventno. Štoviše, zapaža se stanovita proturiječnost u zastupanim stavovima, tako da se polazi od određenog načela koje u razradi dovodi do rezultata suprotnog tom načelu. Isto tako, izložene ideje nisu dovoljno definirane i precizirane, tako da se ne može razabrati njihovo pravo značenje, a još manje do kakvog bi rezultata dovela njihova realizacija na plnu praktičkih promjena. Pokažimo na nekoliko primjera opravdanost spomenute primjedbe u vezi s glavnim temama i prijedlozima iznesenim u ovom projektu.

Jedna od osnovnih ideja projekta reorganizacije Sveučilišta jeste ideja jedinstvenog i nastavnog rada. Često se to jedinstvo shvaćalo u tom smislu da se fakulteti imaju baviti i znanstvenim i nastavnim radom. Ovaj zahtijev je u nas bio nužan jer je postojala tendencija da se znanstveni rad odvoji od Sveučilišta i da se organizira u zasebnim institucijama izvan Sveučilišta. Da li predloženi projekt reforme Sveučilišta uklanja ovu opasnost i da li osigurava jedinstvo znanstvenog i nastavnog rada? Ako pod jedinstvom znanstvenog i nastavnog rada ne podrazumijevamo paralelno bavljenje i jednim i drugim na Sveučilištu nego aktivnost u kojoj se sjedinjuju znanstvena istraživanja i nastava tako da u istraživanja budu uključeni i studenti i da nastava bude znanstvena nastava, možemo reći da predloženi projekt ne pogoduje takvoj orijentaciji.

Odvajanje postdiplomskog studija od fakulteta i stvaranje sveučilišnih odjela ne osiguravaju realizaciju istaknutog principa o jedinstvu nastavnog i znanstvenog rada. Ako odvojimo postdiplomski studij od

fakulteta i osnujemo odjele koji će obuhvatiti ne samo nastavnike iz pojedinih struka nego i institute, zavode, katedre – kako se predviđa u projektu, što ostaje fakultetu i u čemu će biti njegovi zadaci u dodiplomskoj nastavi. Institucionaliziranje postdiplomskog studija i znanstvenog istraživanja na razini Sveučilišta može izazvati svodenje dodiplomske nastave i fakulteta na školu u kojoj će se provoditi rutinska nastava, a to jeupravo suprotno principu jedinstva znanstvenog i nastavnog rada na Sveučilištu.

Predloženi sveučilišni odjeli mogu biti veoma korisni za objedinjavanje znanstvenih kapaciteta i napora, za ostvarivanje interdisciplinarnе suradnje u istraživanjima, za standardizaciju kriterija pri izboru nastavnika itd., ali, isto tako, odjeli mogu biti i štetni ako se formiraju kao zasebna struktura koja će biti nadređena fakultetima, koja će nositi opasnost birokratizacije, što bi nepovoljno djelovalo na razvitak fakulteta u smislu odvajanja znanstvenog rada od fakulteta i svodenje fakulteta na nastavne ustanove. Fakulteti i u dodiplomskoj nastavi moraju biti i znanstvene i nastavne ustanove.

Valja upozoriti na to da je inicijativa za reorganizaciju Sveučilišta izazvana i činjenicom dezintegracionih procesa na Sveučilištu, koji su doveli da takvog osomostaljivanja fakulteta da se gotovo izgubila ideja Sveučilišta. Kako je ovaj proces u suprotnosti s razvitkom moderne nastave i znanstvenih istraživanja, koja zahtijevaju interdisciplinarnu suradnju i integrirane napore za unapređenje znanstvenog i nastavnog rada, ideja reintegracije Sveučilišta j reazumljiva. Ali ova reintegracija Sveučilišta ne smije dovesti do dezintegracije fakulteta koji moraju ostati temelj i institucionalni okvir znanstvenog i nastavnog rada. Zato je neprihvatljiv svaki prijedlog čija bi realizacija dovela do stvaranja zasebnih institucija sveučilišnog karaktera koje bi bile nadređene fakultetima.

Ujednačavanje uvjeta organizacije postdiplomskog studija, integriranje napora u znanstvenim istraživanjima, standardiziranje kriterija za izbor sveučilišnih nastavnika, međufakultetska suradnja i osiguravanje integrativne funkcije Sveučilišta trebalo bi realizirati na način koji neće dovesti u pitanje fakultete, nego će ih ojačati. Stvaranje sveučilišta i sveučilišnih institucija izvan fakulteta i njihovo osamostaljivanje u odnosu na fakultete ne vodi ostvarivanju našeg zajedničkog cilja.

S naznačenog stajališta valja promatrati i prijedlog za izbor nastavnika u Sveučilištu. Krajnje je vrijeme da se izjednače kriteriji za izbor sveučilišnog nastavnika i da se spriječe pojave izbora ljudi koji nemaju znanstvene i pedagoške pretpostavke za ovo zvanje. Da li izbor nastavnika na Sveučilištu, a ne na fakultetima osigurava uspostavljanje poželjnih kriterija i mjerodavno odlučivanje o tome tko može biti sveučilišni nastavnik. Primjećuje se da su sveučilišni odbori i sveučilišni savjet, radi voema heterogenog sastava, manje kompetentni za ocjenu znanstvene i pedagoške vrijdnosti nastavnika nego što su to vijeća fakulteta.

To su neka od pitanja i problema što ih izaziva prijedlog za reformu Sveučilišta. Na ova pitanja definitivno razrađeni projekt reforme Sveučilišta morao bi dati precizne odgovore. Ukratko, ja smatram da je reforma Sveučilišta urgentna zadaća. Iz ideja koje sadrži predloženi projekt, zbog njihove nerazrađenosti i nedovoljne preciznosti, ne može se vidjeti njihovo pravo značenje i konzekvencije na planu praktičke realizacije. Daljnje ispitivanje i raspravljavanje ovih ideja trebalo bi dovesti do njihove detaljne razrade, veće preciznosti i jasnoće. To je neophodno izvesti prije pristupa praktičkim mjerama reorganizacije Sveučilišta.